

Makroprudencijalna dijagnostika

treće tromjesečje 2020.

godina V · broj 12 · listopad 2020.

Sadržaj

Uvodne napomene	3
1. Identifikacija sistemskih rizika	3
2. Potencijalni okidači za materijalizaciju rizika	11
3. Recentne makrobonitetne aktivnosti	13
3.1. Nastavak primjene stope protucikličkoga zaštitnog sloja kapitala za Republiku Hrvatsku u četvrtom tromjesečju 2021.	13
3.2. Uspostava bliske suradnje Europske središnje banke i Hrvatske narodne banke i uključivanje u europski tečajni mehanizam	13
3.3. Preporuke Europskog odbora za sistemske rizike	14
3.3.1. Preporuka Europskog odbora za sistemske rizike o ograničenju raspodjela tijekom pandemije COVID-19 (ESRB/2020/7)	14
3.3.2. Preporuka Europskog odbora za sistemske rizike o praćenju utjecaja moratorija na financijsku stabilnost te sustava državnih jamstava i drugih mjera fiskalne prirode poduzetih radi zaštite realnoga gospodarstva kao odgovor na pandemiju bolesti COVID-19	14
3.4. Provođenje makrobonitetne politike u drugim zemljama Europskoga gospodarskog prostora	15
ANALITIČKI PRILOG: Preliminarne informacije o fiskalnim mjerama i moratorijima uvedenima radi ublažavanja posljedica pandemije	17
Pregled odabranih mjera iz baze ESRB-a i nadnacionalnih mehanizama pomoći gospodarstvu	20
Pojmovnik	24
Popis kratica	25
Dvoslovne oznake za zemlje	26

IZDAVAČ

Hrvatska narodna banka

Trg hrvatskih velikana 3, 10000 Zagreb

Telefon centrale: 01/4564-555, telefon: 01/4565-006, telefaks: 01/4564-687

www.hnb.hr

Molimo korisnike ove publikacije da pri korištenju podataka obvezno navedu izvor.

ISSN 2459-8704

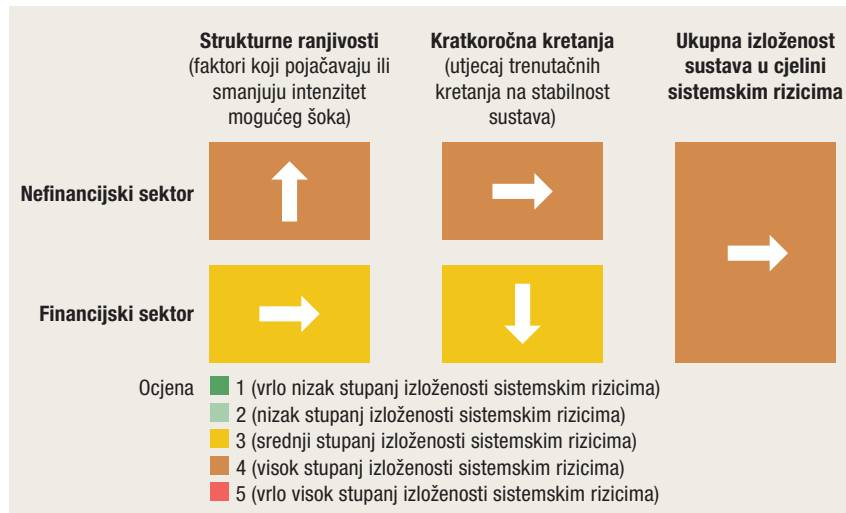
Uvodne napomene

Makroprudencijalni dijagnostički proces sastoji se od ocjenjivanja makroekonomskih i financijskih odnosa i kretanja koji mogu rezultirati narušavanjem financijske stabilnosti. Pritom se pojedinačni signali koji upozoravaju na povećan stupanj rizika detektiraju na temelju kalibracija statističkim metodama, regulatornih standarda ili stručnih procjena. Oni se sintetički prikazuju u mapi rizika, a indiciraju razinu i dinamiku ranjivosti te tako olakšavaju postupak identifikacije sistemskog rizika, što podrazumijeva određivanje njegove prirode (strukturna ili ciklička), lokacije (segment sustava u kojem se razvija) i izvora (primjerice, odražava li više poremećaje na strani ponude ili na strani potražnje). S obzirom na tu dijagnostiku, optimizira se instrumentarij i kalibrira intenzitet mjera koje bi trebale najučinkovitije djelovati na rizik, reducirati regulatorni rizik, uključujući mogućnost nepoduzimanja aktivnosti, te minimizirati potencijalna negativna prelijevanja na druge sektore kao i neočekivane prekogranične učinke. Osim toga, na taj se način tržišni sudionici informiraju o identificiranim ranjivostima i rizicima koji bi se mogli materijalizirati i ugroziti financijsku stabilnost.

1. Identifikacija sistemskih rizika

Tijekom proteklih pola godine nakon [proглаšenja globalne pandemije koronavirusa](#) brojevi novozaraženih kontinuirano su se povećavali na globalnoj razini, a od kraja ljeta i u europskim je zemljama vidljiv “novi val” epidemije uz rekordno visoke razine novih slučajeva zaraze. Epidemiološke mjere u europskim zemljama ipak su i dalje znatno blaže nego tijekom prvog vala, što je vezano uz napredak postignut u provedbi ciljanih mjera za kontrolu prenošenja virusa kao i manju smrtnost posljednjih mjeseci. Znatnije jačanje intenziteta epidemioloških mjera u Hrvatskoj kojima bi se ograničili kretanje i gospodarska aktivnost nije izgledno. To ujedno smanjuje rizik novih snažnih šokova koji bi povećali sistemske rizike u Hrvatskoj, a time bili prijetnje za financijsku stabilnost. No, neizvjesnost glede daljnjeg tijeka pandemije i opasnosti koju će virus predstavljati za ljude tijekom jesenskih i zimskih mjeseci i dalje je iznimno visoka, osobito uzme li se u obzir da medicinsko rješenje u obliku cjepiva ili učinkovitog tretmana neće biti raspoloživo tijekom ove godine.

Slika 1. Mapa rizika, treće tromjesečje 2020.

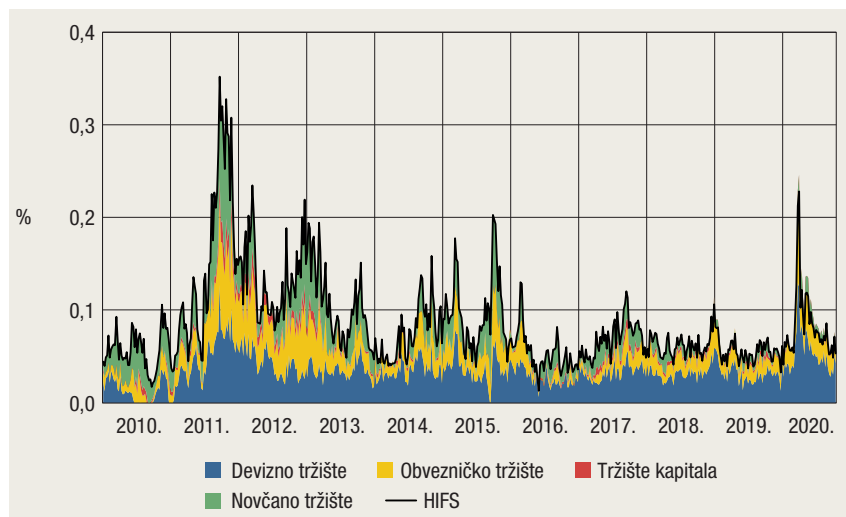
Napomena: Strelice označuju promjene u odnosu na Mapu rizika za drugo tromjesečje 2020. objavljenu u [Financijskoj stabilnosti, br. 21](#) (srpanj 2020.).

Izvor: HNB

Unatoč naznakama stabilizacije i nešto povoljnijim očekivanjima što se tiče budućih gospodarskih kretanja u odnosu na očekivanja iz sredine ove godine, ukupna izloženost sistemskim rizicima na kraju trećeg tromjesečja zadržana je na visokoj razini (Slika 1.). Pritom su u odnosu na prethodno objavljenu mapu rizika u [Financijskoj stabilnosti, br. 21](#) kratkoročni rizici blago smanjeni, dok su strukturni rizici porasli. Naime, zbog niza provedenih mjera za ublažavanje posljedica pandemije na gospodarstvo, moguće je da će se pojedini rizici materijalizirati s odgodom.

Financijska su se tržišta primirila nakon kratkotrajnih poremećaja u ožujku (Slika 2.). Nakon što je u proljeće HNB poduzeo niz usklađenih mjera monetarne politike, od kojih treba istaknuti intervencije na deviznom tržištu te provođenje izravnog otkupa državnih obveznica od šireg skupa financijskih institucija, kojima je stabiliziran tečaj te su ublaženi poremećaji na tržištu državnih vrijednosnih papira, neizvjesnost na domaćem financijskom tržištu smanjila se te su očuvani povoljni uvjeti financiranja. Stabilizaciju stanja na različitim segmentima financijskog tržišta prikazuje indeks financijskog stresa koji se spustio na uobičajene pretkrizne vrijednosti. HNB će nastaviti provoditi monetarnu politiku utemeljenu na stabilnosti tečaja, što dobiva na važnosti u svjetlu sudjelovanja u europskom tečajnom mehanizmu (ERM II), u koji je Hrvatska ušla 10. srpnja ove godine uz središnji paritet od 7,5345 kuna za jedan euro.

Slika 2. Kretanje indeksa financijskog stresa za Hrvatsku

Napomena: Prikazani su podaci dostupni do 2. listopada 2020.
Izvor: Bloomberg, izračun HNB-a

Recentni mjesečni pokazatelji gospodarske aktivnosti za Hrvatsku upućuju na postupni oporavak, no i dalje je izražena neizvjesnost povezana s razvojem pandemije koronavirusa. Nakon snažnog pada gospodarske aktivnosti u drugom tromjesečju, gospodarstvo posljednjih mjeseci pokazuje znakove oporavka. Krajem drugog i početkom trećeg tromjesečja vidljiv je oporavak prema pretkriznim razinama u industrijskoj proizvodnji i građevinarstvu, a najveći pad zabilježen je kod uslužnih djelatnosti koje zahtijevaju viši socijalni kontakt, a koje su naposljetku i najviše pogođene mjerama socijalnog distanciranja. Usprkos očekivanjima da bi turistički promet u 2020. u Hrvatskoj zbog pandemije koronavirusa mogao pasti oko 70%, a u crnom scenariju čak i do 90%, u razdoblju srpanj – kolovoz broj dolazaka i noćenja stranih gostiju bio je zamjetno povoljniji. Tako je u prvih osam mjeseci, prema podacima sustava “e-Visitor”, pad noćenja stranih turista iznosio 48% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Međutim, na financijski učinak izvoza turističkih usluga negativno će utjecati niže cijene turističkih aranžmana te promjene strukture potrošnje gostiju, što je vezano i uz činjenicu da snažniji pad bilježe dolasci turista iz zemalja s relativno visokom prosječnom potrošnjom. K tome, pogoršanje epidemiološke situacije u Hrvatskoj krajem kolovoza i uvođenje preventivnih mjera u emitivnim tržištima za osobe koje se vraćaju iz Hrvatske imat će negativan utjecaj na turizam u ostatku godine. Uzimajući u obzir povoljnija ekonomska kretanja posljednjih mjeseci, pad bruto domaćeg proizvoda u cijeloj 2020. mogao bi biti nešto blaži od očekivanja HNB-a iz svibnja ove godine ([Makroprudencijalna dijagnostika, br. 11](#)). No, pad realnog BDP-a u 2020. mogao bi biti snažniji nego nakon izbijanja svjetske financijske krize.

Potrošačka i poslovna očekivanja u svim djelatnostima povoljnija su nego u proljeće, ali još su uvijek znatno ispod razina prije izbijanja

pandemije. Na rast potrošačkog optimizma utjecalo je poboljšanje očekivanja glede ukupne gospodarske aktivnosti i financijske situacije u kućanstvu za sljedećih 12 mjeseci. Međutim, pogoršala su se očekivanja vezana uz kupnju trajnih dobara u idućih godinu dana, što upućuje na to da je potražnja i dalje potisnuta. Također, nastavak izražene neizvjesnosti u vezi s razvojem pandemije i kretanjem buduće potražnje negativno utječu na nove investicije i zapošljavanje u nefinancijskim poduzećima.

Razina javnog duga naglo je porasla, što je izraženi strukturni rizik u srednjem roku. Niži prihodi proračuna i povećanje rashodne strane zbog mjera za ublažavanje negativnih gospodarskih učinaka pandemije snažno su povećali javni dug. Financijsku poziciju države zamjetno je olakšalo korištenje fondova EU-a, čemu je pogodovala mogućnost korištenja neutrošenih sredstava iz fondova za financiranje rashoda uzrokovanih pandemijom (npr. za zdravstvo, potpore za očuvanje zaposlenosti i sl.). Država je povećane potrebe za financiranjem uglavnom podmirila na domaćem tržištu, a manjim dijelom i u inozemstvu. Nakon što su na samom početku pandemije prinosi na državne obveznice porasli, kako bi ublažio prvotni negativni utjecaj krize, HNB je intervenirao na obvezničkom tržištu kroz [Program otkupa obveznica](#), čime je povećao likvidnost na tom tržištu. Otkupom obveznica tržište se primirilo, a razlika domaćeg prinosa iznad prinosa na usporedive nerizične obveznice spustila se na pretkrizne razine. Osim toga, u drugoj polovini rujna kreditna agencija Standard&Poor's potvrdila je zadržavanje kreditnog rejtinga Hrvatske u investicijskom razredu (BBB-/A-3), uz stabilne izgleda. Ipak, treba upozoriti da je povišena razina javnog duga, uz izražene rizike dodatnog rasta ako bi u zimskom razdoblju u slučaju eventualnog jačanja pandemije ponovno došlo do kontrakcije gospodarstva, jedna od najizraženijih makroekonomskih neravnoteža, koja i zbog znatnog financiranja od strane domaćega bankovnog sustava i ostalih financijskih posrednika izrazito utječe na financijsku stabilnost.

Rizici u nefinancijskom privatnom sektoru trenutačno su povišeni, dok ranjivosti ovise o dinamici gospodarskog oporavka i učinkovitosti mjera usmjerenih na ublažavanje ekonomskih posljedica krize. Dobri poslovni rezultati ostvareni tijekom 2019. godine omogućili su velikom broju poduzeća, poglavito malih, stvaranje amortizera za šokove u obliku akumulacije novčanih sredstava te kapitala, koji će djelomice biti potrošeni na premošćivanje likvidnosnog jaza. Iako se zaduženost sektora poduzeća tijekom prethodnih godina smanjivala, ovaj je sektor krizu ipak dočekaao s relativno visokom razinom duga, koja se dodatno blago povećala zbog potražnje za likvidnom imovinom nakon izbijanja pandemije. Međutim, nakon znatnijeg rasta kredita za obrtni kapital odobrenih u ožujku i travnju, oni bilježe trend pada, dok novih investicijskih kredita gotovo i nije bilo. Tome su pridonijeli pooštreni standardi kreditiranja banaka za sve vrste kredita,

ali i velika neizvjesnost koja je nepovoljno djelovala na samu potražnju koja je smanjena za sve kredite osim za one koji služe za restrukturiranje postojećih dugova. S obzirom na različit intenzitet kojim se početni udar krize odrazio na poduzeća (vidi u: [Financijska stabilnost br. 21](#), poglavlje Sektor nefinancijskih poduzeća), brzina i intenzitet oporavka poslovnih prihoda znatno će se razlikovati po djelatnostima. Na velike razlike među djelatnostima upućuju i podaci o fiskaliziranim računima, čija je vrijednost najviše smanjena u djelatnostima ugostiteljstva i prijevoza.

Rizik nesolventnosti naglašeniji je u segmentu manjih i srednjih poduzeća. U trenutno ranjivim djelatnostima (hotelski smještaj, restorani, prijevoz, industrija zabave) prevladavaju mala i srednja poduzeća koja su osjetljivija na smanjeni opseg poslovanja i porast premije za rizik, a u pravilu za razliku od velikih poduzeća teže dolaze do povoljnijih sredstava te gotovo i nemaju pristup vanjskim izvorima financiranja. Ipak, rizik (ne)solventnosti ovih poduzeća smanjuju njihovi lanjski dobri poslovni rezultati koji su omogućili zamjetan rast depozita, osobito malih i mikro poduzeća, što im je olakšalo apsorpciju šoka na likvidnost početkom krize. Također je tijekom 2019. ostvaren snažan rast kapitala – kod malih poduzeća (14%) ipak nešto slabiji nego kod velikih poduzeća (25%).

Neizvjesnost u vezi s budućim trendovima na tržištu rada i kretanjem osobnih dohodaka povisuju ranjivosti sektora stanovništva. Vladine mjere [potpore održavanju radnih mjesta](#), koje su bile izdašne tijekom drugog tromjesečja, nakon čega su isplate ograničene samo na posebno pogođena poduzeća, ublažile su rast nezaposlenosti. No, ranjivosti su i dalje povišene zbog visoke neizvjesnosti budućih trendova na tržištu rada i kretanja dohotka. To je uz niži potrošački optimizam smanjilo potražnju stanovništva za gotovinskim nenamjenskim kreditima banaka, dok se rast stambenih kredita u drugom tromjesečju ubrzao pod utjecajem programa njihova subvencioniranja i obnove građevina oštećenih u potresu. Sposobnost kućanstava da nastave servisirati svoje financijske obveze i u uvjetima nižeg dohotka važna je za makroekonomsku i financijsku stabilnost zbog razine izloženosti banaka prema tom sektoru, koja čini gotovo trećinu njihove ukupne imovine.

Mogućnost ponovne provedbe ovrhe nad financijskim obvezama građana i istek moratorija na otplate dugova dodatno utječu na rast neizvjesnosti u sektoru kućanstava. Financijska pozicija stanovništva olakšana je u proteklm mjesecima ugovaranjem moratorija na kreditne obveze (od 3 do 12 mjeseci) i privremenim zaustavljanjem provođenja ovrha u travnju, koje je s prvotnih tri mjeseca u srpnju produženo na šest mjeseci ([Odlukom o produženju roka trajanja posebnih okolnosti \(NN, 83/2020.\)](#)). Spomenuta odluka o zaustavljanju provedbe ovrha istječe

sredinom listopada, dok ovisno o inicijalnom ugovorenom roku već sada ili početkom 2021. istječu ugovoreni moratoriji.

Na tržištu stambenih nekretnina zabilježen je pad aktivnosti, a cijene nastavljaju rasti pod utjecajem državnog programa subvencioniranja, koji se provodi u proljeće i na jesen 2020. U prvoj polovini 2020. broj transakcija na tržištu nekretnina znatno se smanjio u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, a prosječne cijene stambenih nekretnina, mjerene hedonističkim indeksom izračunatim na temelju kupoprodajnih transakcija, nastavile su rasti te se nalaze na dosad najvišim razinama. Glavnina kupoprodajnih aktivnosti u drugom tromjesečju bila je povezana s provedbom [državnog programa subvencioniranja stambenih kredita APN-a](#). Tijekom ukupno četiri godine provođenja programa odobreno je 13 tisuća subvencioniranih kredita, od toga 3618 tisuća u sklopu proljetnog programa 2020. Uzme li se u obzir nastavak programa u listopadu, vidljivo je njegovo kontinuirano jačanje, što se podudara s ubrzanjem rasta stambenih kredita. Premda je potres koji je pogodio Zagreb i okolice znatno smanjio vrijednost stambenog fonda, on ne bi trebao izravno djelovati na kretanje cijena mjereno hedonističkim indeksom zbog načina njegove konstrukcije (uzima u obzir razliku u kvaliteti stambenih jedinica). No, zbog smanjenja broja upotrebljivih stambenih jedinica, odnosno smanjenja ponude stanova, moguće je da je potres dodatno potaknuo rast cijena stanova u Zagrebu i okolici.

Slabija ukupna likvidnost nekretninskog tržišta mogla bi povećati rizike za financijsku stabilnost. Ipak, negativni učinci niske likvidnosti tržišta na bilance banaka, povezani s izloženostima osiguranim kolateralima, ublaženi su trenutačno visokom pokrivenošću neprihodonosnih izloženosti. Dodatno, nastavak provedbe programa subvencioniranja mogao bi i ubuduće pridonositi rastu cijena stambenih nekretnina, ublažavajući negativan utjecaj nepovoljnih makroekonomskih kretanja. Uzimajući u obzir nižu razinu zaposlenosti u odnosu na početak godine, povećana razina cijena pogoršava dostupnost stambenih nekretnina.

Visoke razine likvidnosti i kapitala bankovnog sustava olakšavaju suočavanje s posljedicama krize. Pod utjecajem ekspanzivne monetarne politike HNB-a dnevni višak slobodnih kunskih novčanih sredstava domaćega bankovnog sustava dosegao je dosad najvišu razinu te je krajem kolovoza premašivao 40 mlrd. kuna. Likvidnost sustava mjerena koeficijentom likvidnosne pokrivenosti (LCR) krajem kolovoza dosegla je gotovo 200%, a nijedna banka nije imala potrebu koristiti se supervizorskom olakšicom usmjerenom na olakšavanje posljedica pandemije koja im omogućuje da taj pokazatelj održavaju i ispod regulatornog minimuma od 100%. Visoka kapitaliziranost sustava

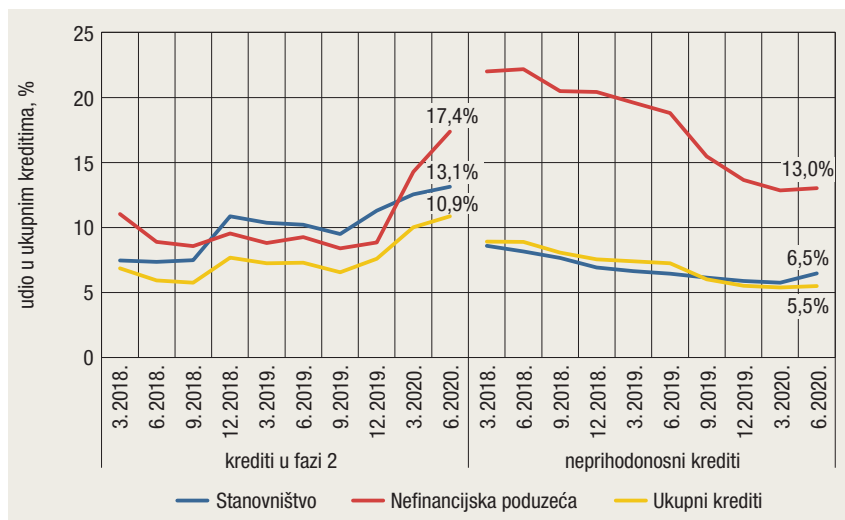
očuvana je i supervizorskim postupanjima prema bankama jer im je HNB još u ožujku 2020. naložio zadržavanje dobiti ostvarene u prethodnoj godini.

Dodatnu stabilnost i otpornost banaka na posljedice pandemije, osim supervizorskih postupanja HNB-a, omogućile su i regulatorne izmjene na europskoj razini provedene usvajanjem [Uredbe \(EU\) 2020/873](#) o izmjeni [Uredbe \(EU\) No 575/2013. \(CRR\)](#) u pogledu određenih prilagodbi kao odgovora na pandemiju koronavirusa (tzv. *CRR Quick fix*). Najvažnija posljedica tih izmjena za domaće banke jest olakšano plasiranje kredita državi u eurima, zahvaljujući ponovnoj primjeni povlaštenog pondera rizika od 0% za izloženosti prema središnjim državama i središnjim bankama u valutama drugih država članica (što je već na kraju lipnja 2020. utjecalo na pad rizikom ponderirane aktive banaka) i povećanom limitu izloženosti¹. Ostale se izmjene između ostaloga odnose na prilagodbe rokova za primjenu MSFI-ja 9 na kapital kreditnih institucija, povoljnije postupanje prema javnim jamstvima odobrenima tijekom ove krize vezano uz neprihodonosne izloženosti, odgađanje datuma primjene zaštitnog sloja omjera financijske poluge, izmjenu načina na koji se određene izloženosti prema središnjim bankama isključuju iz izračuna omjera financijske poluge i drugo.

Trenutačni učinak pandemije koronavirusa na kreditne institucije ogleda se u znatnom porastu kreditnog rizika kod prihodonosnih izloženosti, dok se još uvijek ne uočava snažniji rast neprihodonosnih kredita. Od ožujka banke kontinuirano prepoznaju znatan porast kreditnog rizika u sustavu, zbog čega je vidljiv snažan rast imovine u fazi 2, kod koje se ocjenjuje da dolazi do povećanja kreditnog rizika od početnog priznavanja instrumenta (Slika 3.) i koja podliježe umanjenju vrijednosti. Najveći rast tih izloženosti odnosi se na kredite nefinancijskim društvima, čiji se udio do kraja lipnja udvostručio u odnosu na kraj 2019. Krediti kućanstvima u fazi 2 zabilježili su nešto blaži porast te u posljednjim mjesecima njihov udio u ukupnim kreditima stagnira.

¹ Prema članku 395(1) CRR za velike izloženosti (LE) izloženost prema jednom klijentu ili grupi povezanih klijenata ne smije prelaziti 25% njezina osnovnoga kapitala, pri čemu je do kraja 2020. trajalo prijelazno razdoblje u kojemu je taj omjer dopušten do visine 50% osnovnoga kapitala. *Quick fixom* dana je diskrecijska ovlast nadležnim tijelima da ponovno uvedu prijelazno razdoblje za izloženosti prema središnjim državama i središnjim bankama, nominiranima i financiranima u domaćoj valuti druge države članice, pri čemu njihov omjer prema osnovnom kapitalu može iznositi do 100% do 31. prosinca 2023., do 75% u 2024. te do 50% u 2025. Ograničenja se primjenjuju na vrijednosti izloženosti nakon što se uzme u obzir učinak smanjenja kreditnog rizika.

Slika 3. Udio kredita u fazi 2 (prihodonosni krediti uz prepoznati porast kreditnog rizika) i neprihodonosnih kredita u ukupnima

Izvor: HNB

Zahvaljujući prilagodbi pravila o klasifikaciji koja se odnose na odobrene moratorije, udio neprihodonosnih kredita u ukupnim kreditima stagnirao je. Iznos neprihodonosnih kredita tek je blago porastao u prvoj polovini ove godine pod utjecajem prilagodbe supervizorskih očekivanja vezanih uz klasifikaciju izloženosti za odobrene moratorije. Kreditna aktivnost nadjačala je rast neprihodonosnih kredita pa se njihov udio zadržao na razini od 5,5% (Slika 3.). Najvećim je dijelom rast kredita bio usmjeren prema povezanim financijskim institucijama u inozemstvu kroz kratkoročne repo kredite i prema državnim jedinicama. U segmentu kreditiranja privatnog sektora krediti stanovništvu rastu u dijelu stambenih kredita, dok se kreditna aktivnost prema poduzećima i u ostalim oblicima kreditiranja kućanstava ipak usporava. Zamjetnije pogoršanje kreditne kvalitete prisutno je u sektoru kućanstava, u kojemu rastu neprihodonosni krediti po svim glavnim instrumentima, iako u kvarenju portfelja prevladavaju u pravilu neosigurani gotovinski nenamjenski krediti. Za razliku od kućanstava, kod nefinancijskih poduzeća primjetan je tek neznatan porast neprihodonosnih kredita, što možemo povezati s odobravanjem većeg iznosa moratorija ovom sektoru (vidi u analitičkom prilogu Preliminarne informacije o fiskalnim mjerama i moratorijima uvedenima radi ublažavanja posljedica pandemije). Pokrivenost neprihodonosnih kredita umanjnjima vrijednosti i dalje se nalazi na visokoj razini od 67,8%, pa oni trenutačno ne stvaraju dodatan rizik pritiska na kapital banaka.

Profitabilnost banaka u 2020. zamjetno je smanjena zbog pada kamatnih prihoda i većih troškova umanjenja vrijednosti, no zasad se čini da će troškove umanjenja banke moći pokrivati iz operativne dobiti. Na kraju prve polovine 2020. godine banke su iskazale gotovo upola manju dobit u usporedbi s istim razdobljem prošle godine.

Pokazatelji profitabilnosti shodno tome su se prepolovili – ROAA je iznosio 0,9%, a ROAE 5,6%. Uz pad svih komponenata operativnog prihoda u situaciji pada gospodarske aktivnosti, negativan doprinos profitabilnosti dolazi i od spomenutog povećanja umanjenja vrijednosti po novim neprihodonosnim kreditima i prihodonosnim kreditima sa znatnim povećanjem kreditnog rizika. Dodatni pritisak na profitabilnost banaka potiče i okružje niskih kamatnih stopa na svjetskim financijskim tržištima, koje je u Hrvatskoj utjecalo na nastavak pada aktivnih i pasivnih kamatnih stopa u bankama. Očekivano je i kako će se prezaduženost i nesolventnost dijela poduzeća i kućanstava istekom moratorija odraziti na kvarenje imovine u bilancama banaka te da će banke preuzeti dio gubitaka.

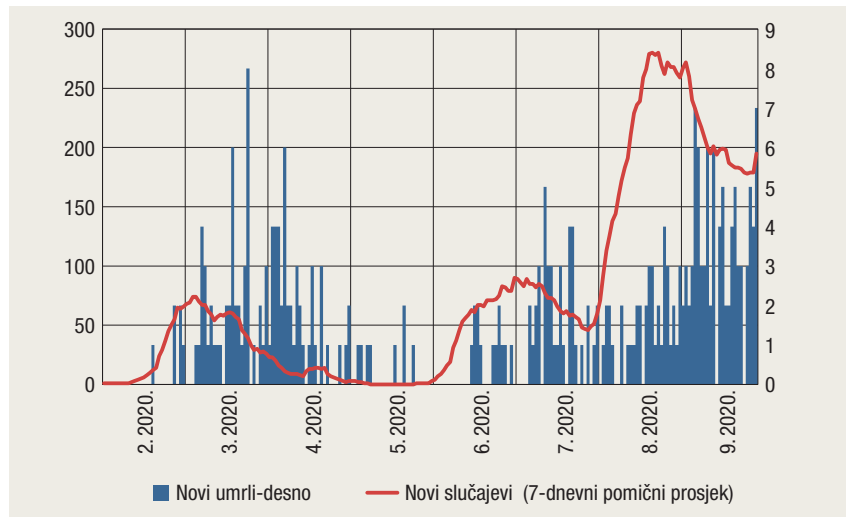
Visoka izloženost bankarskog sektora središnjoj državi, koja se nakon izbijanja krize dodatno povećala, važan je izvor rizika.

Snažna fiskalna reakcija na početku krize, koja se uglavnom financirala na domaćem tržištu, dodatno je povećala otprije prisutan rizik visoke izloženosti bankovnog sustava državi putem odobrenih kredita i ulaganja u vrijednosne papire. Također, za razliku od prošle krize kada su prinosi na državu bili znatno viši, trenutačni porast udjela ovog sektora u portfelju banaka dovodi u pitanje očuvanje profitabilnosti banaka, koja je ionako otežana u okružju niskih kamatnih stopa.

2. Potencijalni okidači za materijalizaciju rizika

Potencijalno snažnije pogoršanje posljedica pandemije koronavirusa u zimskom razdoblju moglo bi odgoditi gospodarski oporavak u Hrvatskoj, ali i diljem svijeta. Približavanjem zimskih mjeseci u populaciji se pojavljuje više respiratornih bolesti i moguć je snažan rast broja zaraženih koronavirusom, ali i neželjenih smrtnih ishoda. Kada bi se kapaciteti zdravstvenog sustava počeli približavati svojim limitima, odluka o donošenju restriktivnih epidemioloških mjera, uz jačanje dobrovoljnoga socijalnog distanciranja, nepovoljno bi djelovala na pouzdanje, što bi ograničilo redovno poslovanje i dodatno usporilo ili odgodilo gospodarski oporavak. Gubitak radnih mjesta i ponovni pritisak na tržište rada, bilance poduzeća i financijskog sektora dodatno bi narušavao očekivanu putanju oporavka.

Slika 4. Hrvatska: Novi slučajevi i smrtni slučajevi prouzročeni bolešću COVID-19

Izvor: Koronavirus.hr, podaci do 2. listopada 2020., obrada HNB-a

Slabiji gospodarski oporavak uz rast duga privatnog sektora može dovesti do pogoršanja sposobnosti otplate u idućem srednjoročnom razdoblju, dovodeći u rizik njihovu solventnost. Povećano zaduživanje poduzeća na samom početku krize pomoglo im je prebroditi pritiske na likvidnost i uz mjere ekonomske politike uspostavljene od početka pandemije ublažilo je prvotni udar na bilance poduzeća (posebno u uslužnom sektoru i kod poduzeća s nedostatnom likvidnosti ili visokim zaduženjem). Kreditna kvaliteta sektora poduzeća u bilancama banaka već pokazuje znakove pogoršanja, te bi kretanja u ovom sektoru mogla biti jedan od osnovnih izvora nestabilnosti za domaći bankarski sektor. S druge strane, kućanstva su također posljednjih godina gomilala dug povezan s neosiguranim gotovinskim kreditima, koji već pokazuju znatniji priljev u status neispunjavanja obveza (engl. *default*).

U međunarodnom okružju velik fokus je na donosiocima ekonomskih politika čiji bi pogrešni koraci u oblikovanju odgovora na pandemiju, poput preranog povlačenja mjera potpore, mogli dovesti do turbulencija na financijskim tržištima i pooštriti financijske uvjete. Dodatno su rizici u međunarodnom okružju do kraja godine povezani i s dovršetkom procesa Brexit te rastućom političkom napetosti prije američkih predsjedničkih izbora u studenome, što bi moglo odgoditi novi fiskalni stimulans gospodarstvu SAD-a.

3. Recentne makrobonitetne aktivnosti

3.1. Nastavak primjene stope protucikličkoga zaštitnog sloja kapitala za Republiku Hrvatsku u četvrtom tromjesečju 2021.

Zbog potrebe za osiguranjem kontinuiteta bankovnog kreditiranja nefinancijskoga privatnog sektora u okolnostima pogoršanja gospodarskih kretanja izazvanih pandemijom koronavirusa, visina stope protucikličkoga zaštitnog sloja kapitala koja će se primjenjivati u četvrtom tromjesečju 2021. [zadržana je na razini od 0%](#). Hrvatska narodna banka u ulozi nadležnoga makrobonitetnog tijela nastavit će redovito pratiti gospodarska i financijska kretanja te će u navedenom svojstvu djelovati koordinirano s mjerama monetarne politike i supervizorskim mjerama, sve s ciljem ubrzanja i olakšanja gospodarskog oporavka nakon krize izazvane pandemijom koronavirusa.

3.2. Uspostava bliske suradnje Europske središnje banke i Hrvatske narodne banke i uključivanje u europski tečajni mehanizam

Nakon što je Republika Hrvatska uspješno provela mjere na koje se obvezala u pismu namjere iz srpnja 2019., u srpnju 2020. hrvatska kuna uključena je u europski tečajni mehanizam II (ERM II). Istodobno je Upravno vijeće Europske središnje banke (ESB) donijelo odluku o uspostavi [bliske suradnje](#) s Hrvatskom narodnom bankom te je tako od 1. listopada 2020. ESB nadležan za izravni nadzor utvrđenih značajnih institucija u Republici Hrvatskoj i za zajedničke postupke koji se odnose na sve nadzirane subjekte. Uspostavom bliske suradnje Republici Hrvatskoj omogućit će se sudjelovanje u bankovnoj uniji u kojoj se donose odluke za superviziju na konsolidiranoj razini poslovanja grupa kreditnih institucija koje posluju u EU-u, što pridonosi sigurnosti i stabilnosti bankovnog sustava u RH. Osim toga, u području provođenja makrobonitetne politike, nakon uspostavljanja bliske suradnje, Hrvatska narodna banka surađivat će s ESB-om, koji će imati ovlasti pooštriti nacionalne makrobonitetne mjere ako ocijeni da one nisu dovoljno stroge. Također, od datuma stupanja na snagu odluke ESB-a o bliskoj suradnji Republika Hrvatska sudjelovat će i u jedinstvenome sanacijskom mehanizmu (SRM).

3.3. Preporuke Europskog odbora za sistemske rizike

Kao odgovor na izbijanje pandemije koronavirusa i utjecaja koji bi ona mogla imati na stabilnost financijskog sustava Europske unije, Europski je odbor za sistemske rizike u lipnju 2020. izdao nekoliko preporuka kojima je cilj ublažiti rizike za financijsku stabilnost i povećati otpornost financijskih institucija u uvjetima pandemije.

3.3.1. Preporuka Europskog odbora za sistemske rizike o ograničenju raspodjela tijekom pandemije COVID-19 (ESRB/2020/7)

U vezi s preporukom Europske središnje banke iz ožujka 2020. o neisplati dividenda i otkupu dionica za 2019. i 2020., u razdoblju najmanje do početka listopada 2020., i sličnim akcijama drugih nacionalnih supervizorskih tijela u zemljama EGP-a, Europski odbor za sistemske rizike (ESRB) donio je [Preporuku](#) (ESRB/2020/7) mjerodavnim tijelima neka zatraže od financijskih institucija koje su pod njihovim nadzorom da se najmanje do 1. siječnja 2021. suzdrže od isplate dividende ili prihvaćanja neopozive obveze na isplatu dividende, otkupa redovnih dionica ili pak stvaranja obveze isplate varijabilnih primitaka osobama koje preuzimaju značajni rizik, a čime bi se smanjila količina ili kvaliteta regulatornoga kapitala na razini grupe u EU-u (ili na pojedinačnoj razini ako financijska institucija nije dio grupe u EU-u) i, prema potrebi, na potkonsolidiranoj ili pojedinačnoj razini.

Slično tome, HNB je pojedinačno bankama još u drugoj polovini ožujka 2020. naložio zadržavanje prošlogodišnje neto dobiti i prilagodbu isplate varijabilnih primitaka. Tzv. COVID-19 [Okružnica](#) donesena je zajedno s relaksiranim propisima o održavanju likvidnosti i klasifikaciji loših plasmana, čime se nastojao ublažiti direktan nepovoljan utjecaj pandemije na likvidnost i kapital banaka.

3.3.2. Preporuka Europskog odbora za sistemske rizike o praćenju utjecaja moratorija na financijsku stabilnost te sustava državnih jamstava i drugih mjera fiskalne prirode poduzetih radi zaštite realnoga gospodarstva kao odgovor na pandemiju bolesti COVID-19

Kao jednu od mjera suzbijanja negativnih posljedica pandemije na gospodarstvo, države članice uvele su moratorije na dugove, sustave državnih jamstava i druge mjere fiskalne prirode kako bi zaštitile nefinancijska poduzeća i kućanstva. Budući da mjere koje provodi neka država članica mogu imati utjecaj i na ostale članice kroz pozitivne ili negativne prekogranične tokove, ESRB će pratiti i redovito

raspravljati o utjecaju takvih nacionalnih mjera na financijsku stabilnost Unije, posvećujući posebnu pozornost njihovim prekograničnim i međusektorskim implikacijama. Kako bi to mogao provoditi, ESRB je od nacionalnih makrobonitetnih tijela zatražio izvještavanje o poduzetim nacionalnim mjerama (vidi u analitičkom prilogu).

3.4. Provođenje makrobonitetne politike u drugim zemljama Europskoga gospodarskog prostora

Nakon brojnih [ublažavanja makrobonitetnih instrumenata](#) neposredno nakon izbijanja pandemije neke su države članice u trećem tromjesečju dodatno ublažile mjere u primjeni. Tako je Češka središnja banka ponovno smanjila protuciklički zaštitni sloj kapitala s 1,0% na 0,5% od 1. srpnja 2020. te je ublažila preporuku vezanu uz procjene novih hipoteka ukidanjem primjene najvećega dopuštenog omjera otplata duga i dohotka korisnika kredita (DSTI). Protuciklički zaštitni sloj kapitala od 1. kolovoza dodatno je snižen i u Slovačkoj, s 1,5% na 1,0%. Grčka središnja banka na godinu je dana odgodila punu primjenu (*phase-in*) zaštitnog sloja za ostale sistemski važne institucije. Središnja banka Malte ublažila je mjere usmjerene korisnicima kredita osiguranih stambenim nekretninama.

Osim ovih postupanja povezanih s ublažavanjem učinaka pandemije, neke su zemlje nastavile primjenjivati i uvoditi mjere radi sprječavanja rasta sistemskih rizika. Francuska je odlukom iz srpnja 2020. produžila primjenu mjere kojom se velike izloženosti iz članka 395. stavka 1. Uredbe (EU) br. 575/2013 prema visokozaduženim velikim nefinancijskim društvima sa sjedištem u Francuskoj ograničavaju na 5 posto priznatoga kapitala. U Letoniji je stupila na snagu primjena određenih makrobonitenih mjera usmjerenih na potrošače donesenih krajem 2019. Tako su uz postojeći omjer iznosa odobrenoga kredita i vrijednosti instrumenta osiguranja (engl. *loan-to-value*, LTV) od lipnja 2020. u primjeni i omjer troška otplate duga i raspoloživog dohotka potrošača (engl. *debt-service-to-income*, DSTI), omjer duga i raspoloživog dohotka potrošača (engl. *debt-to-income*, DTI) te je ograničena ročnost na stambene i potrošačke kredite.

Te aktivnosti ujedno su u skladu s [Preporukom ESRB-a \(ESRB/2020/8\) o praćenju utjecaja moratorija na dugove na financijsku stabilnost, te sustava državnih jamstava i drugih mjera fiskalne prirode poduzetih radi zaštite realnog gospodarstva kao odgovor na pandemiju bolesti COVID-19](#). Cilj je te preporuke potaknuti razmjenu iskustava među državama članicama EU-a u korištenju različitih mjera i rano utvrđivanje prekograničnih i međusektorskih pitanja, a predviđeno je da se kasnije

te informacije iskoriste i za koordinirani pristup postupnom ukidanju pojedinih mjera. [Informacije ESRB-a o mjerama po zemljama](#) javno se objavljuju i redovito će se ažurirati, a dio odabranih mjera prikazan je u Pregledu odabranih mjera iz baze ESRB-a i nadnacionalnih mehanizama pomoći gospodarstvu.

ANALITIČKI PRILOG: Preliminarne informacije o fiskalnim mjerama i moratorijima uvedenima radi ublažavanja posljedica pandemije

U razdoblju nakon eskalacije pandemije koronavirusa nositelji ekonomskih politika poduzeli su niz mjera bez presedana s ciljevima smirivanja panike na financijskim tržištima, stabilizacije i olakšanja uvjeta poslovanja koji su bili otežani zbog uvođenja epidemioloških mjera. Uz aktivnosti središnjih banaka i drugih regulatora financijskih tržišta, posebno važnu ulogu u ublažavanju posljedica pandemije zbog svojeg obujma i doseg a imale su mjere iz područja fiskalne politike.

Premda su poduzete mjere u obliku sustava državnih potpora i jamstava te druge fiskalne mjere primarno usmjerene na nefinancijska poduzeća i kućanstva, neminovno imaju ili će imati učinke na financijsku stabilnost. U Hrvatskoj se u tom kontekstu posebno ističu izravne isplate naknada za plaću zaposlenika u poduzećima koja su imala znatan pad prihoda te različiti oblici odgoda poreznih i socijalnih davanja ili potpunog oslobođenja dijela tih obveza za određene skupine obveznika. Uz to, na položaj dužnika pozitivno je djelovalo i uvođenje moratorija na njihove obveze od strane poslovnih banaka, nebankovnih financijskih institucija te HBOR-a i HAMAG-BICRO-a.

Kako bi se ocijenili intenzitet i učinkovitost tih mjera u ublažavanju posljedica pandemije, kao i utjecaj na financijsku stabilnost, te sagledale mogućnosti ublažavanja i/ili ukidanja postojećih mjera ili pak uvođenja novih, HNB je započeo prikupljanje relevantnih podataka od institucija koje su ih provodile – Ministarstva financija, Porezne uprave, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, HBOR-a, HAMAG-BICRO-a te poslovnih banaka, a u suradnji s Hanfom i nebankovnim financijskim institucijama, o odobrenim iznosima u sklopu pojedinih mjera te broju podnesenih i prihvaćenih zahtjeva.

Zbog brojnih institucija koje aktivno sudjeluju u provođenju mjera, proces prikupljanja podataka iznimno je kompleksan te se u ovoj fazi još uvijek radi o preliminarnim podacima koji u nekim segmentima mogu biti nepotpuni, primjerice zato što je dio zahtjeva za određenom vrstom mjera još uvijek u obradi. Neovisno o tome, podaci prikazani u ovom pregledu o mjerama poduzetima u Hrvatskoj dobra su početna podloga za sagledavanje obujma mjera i njihovih potencijalnih utjecaja na javne financije, sektore kućanstava i nefinancijskih poduzeća te na financijski sektor, a time i na systemske rizike i financijsku stabilnost. U tom kontekstu posebno valja napomenuti potencijalne rizike koji su

zbog poduzetih mjera trenutačno prikriveni, a mogli bi se materijalizirati u razdoblju nakon njihova ukidanja.

U Hrvatskoj su snažan utjecaj na rast proračunskih rashoda imale potpore za zaposlene koje je država putem HZZ-a odobravalala poduzećima kojima su prihodi pali najmanje 20%. Tijekom ožujka, travnja, svibnja i lipnja odobreno je više od 72 tisuće zahtjeva poduzeća za tu vrstu potpore, u ukupnom iznosu od oko 6,2 mlrd. kuna.

Tablica 1. Potpore za zaposlene, 30. lipnja 2020.

Mjesec	Broj korisnika	Broj zaposlenika	Iznos isplaćenih potpora – mil. HRK	Iznos odobrenih potpora – % BDP-a
ožujak	84.744	502.641	1.617	0,4
travanj	100.599	581.947	2.299	0,6
svibanj	99.943	500.964	1.958	0,5
lipanj	18.031	78.322	305	0,1
Ukupno	–	–	6.179	1,7

Napomena: Izraženo kao udio u procijenjenom BDP-u u 2020. godini (projekcija HNB-a)
Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje; izračun HNB-a

Uz to, kako bi realnom sektoru dodatno olakšala prilagodbu novonastalim okolnostima, država je do kraja lipnja odgodila naplatu 4,6 mlrd. kuna poreznih i socijalnih davanja, a otpisala ih je u iznosu od 2,7 mlrd. kuna.

Tablica 2. Odgode i oslobođenja od poreznih i socijalnih davanja, 30. lipnja 2020.

	Različiti oblici odgode poreza		Oslobođenje od poreza i doprinosa	
	mil. HRK	% BDP-a	mil. HRK	% BDP-a
Ukupno	4625,3	1,2	2701,4	0,7
poduzeća	4198,7	1,1	2206,4	0,6
kućanstva (uklj. samozaposleni)	426,6	0,1	495,1	0,1

Napomena: Izraženo kao udio u procijenjenom BDP-u u 2020. godini (projekcija HNB-a)
Izvor: Porezna uprava

Radi osiguranja likvidnosti poduzeća, država je osigurala i garancije poslovnim bankama izvoznika i HBOR-u u sklopu garantnog fonda osiguranja izvoza s ciljem odobravanja novih kredita za obrtna sredstva. Međutim, pokušaji da se putem toga kanala osnaži kreditna aktivnost prema poduzećima, prema podacima do kraja lipnja, nisu imali veći uspjeh jer se HBOR-u za garancije prijavilo tek jedno poduzeće te su one odobrene u iznosu od 2,0 mil. kuna. Nešto bolje rezultate ostvario je HAMAG-BICRO putem kojeg su osigurane garancije i povoljni krediti za male i srednje poduzetnike, a od 44 pristigla zahtjeva za garancijama odobreno je njih pola, u ukupnom iznosu od 85,9 mil. kuna.

Tablica 3. Državne garancije odobrene putem HBOR-a i HAMAG-BICRO-a, 30. lipnja 2020.

	HBOR			HAMAG-BICRO		
	mil. HRK	% BDP-a	broj zahtjeva	mil. HRK	% BDP-a	broj zahtjeva
Uk. iznos zahtjeva za garancijama	2,0	0,00	1	145,7	0,04	44
Uk. iznos prihvaćenih zahtjeva za granacijama	2,0	0,00	1	85,9	0,02	22

Napomena: Izraženo kao udio u procijenjenom BDP-u u 2020. godini (projekcija HNB-a)
Izvori: HBOR; HAMAG-BICRO

Istodobno, od 614 zahtjeva za kreditima putem HBOR-a, odobreno je njih samo 93, u ukupnom iznosu od 315 mil. HRK, dok je HAMAG-BICRO odobrio nešto više od tisuću kredita, odnosno tek petinu ukupno pristiglih zahtjeva u ukupnom iznosu od 384 mil. HRK.

S obzirom na to da su brojni građani i poduzeća bili suočeni s poteškoćama u radu i poslovanju, poslovne banke, HBOR i nebankovne financijske institucije omogućili su im moratorij na kreditne obveze u određenom trajanju. Ukupni iznos odobrenih moratorija iznosi 45,6 mlrd. kuna, pri čemu prevladavaju poslovne banke koje su odgodile naplatu obveza u vrijednosti od gotovo 40 mlrd. kuna.

Tablica 4. Krediti HBOR-a i HAMAG-BICRO-a, 30. lipnja 2020.

	HBOR			HAMAG-BICRO		
	mil. HRK	% BDP-a	broj zahtjeva	mil. HRK	% BDP-a	broj zahtjeva
Uk. iznos traženih kredita	1.474,6	0,4	614	2.266,5	0,6	5.308
poduzeća				1.949	0,5	4.565
od toga mala i srednja poduzeća				1.949	0,5	4.565
kućanstva (uklj. samozaposleni)				317,3	0,1	743
Uk. iznos odobrenih kredita	315,2	0,1	93	384,3	0,1	1.040
poduzeća				330,5	0,1	894
od toga mala i srednja poduzeća				330,5	0,1	894
kućanstva (uklj. samozaposleni)				53,8	0,0	146

Napomena: Izraženo kao udio u procijenjenom BDP-u u 2020. godini (projekcija HNB-a)
Izvori: HBOR; HAMAG-BICRO

Tablica 5. Moratoriji na obveze dužnika prema financijskim institucijama

	Poslovne banke (31. kolovoza 2020.)				Nebankovne financijske institucije (30. lipnja 2020.)			HBOR (30. lipnja 2020.)		
	mil. HRK	% BDP-a	udio u pojedinoj vrsti kredita	broj zahtjeva	mil. HRK	% BDP-a	broj zahtjeva	mil. HRK	% BDP-a	broj zahtjeva
Uk. iznos zahtjeva za moratorijem	47.022,1	12,7		52.452	6.765,6	1,8	35.666	199,5	0,1	763
poduzeća	28.696,6	7,8		7.564				199,5	0,1	763
kućanstva (uklj. samozaposleni)	10.796,8	2,9		50.209						
Uk. iznos prihvaćenih zahtjeva za moratorijem	39.959,0	10,8	18,2	47.406	5.455,0	1,5	27.849	199,5	0,1	763
poduzeća	24.737,1	6,7	29,2	6.888	4.713,5	1,3	24.671	199,5	0,1	763
kućanstva (uklj. samozaposleni)	9.119,4	2,5	6,7	40.455	410,9	0,1	2.946			

Napomena: Izraženo kao udio u procijenjenom BDP-u u 2020. godini (projekcija HNB-a)
Izvori: HNB; Hanfa; HBOR

Pregled odabranih mjera iz baze ESRB-a i nadnacionalnih mehanizama pomoći gospodarstvu

Iz sveobuhvatnog popisa mjera vidljivo je da su brojne države članice svoje napore i raspoloživa sredstva usmjeravale prema sektorima i djelatnostima koje su po svojoj prirodi najranjivije na mjere socijalnog distanciranja i nemaju mogućnost alternativnog djelovanja u jeku pandemije. Tako su zemlje mediteranskoga kruga donijele niz mjera usmjerenih na turistički sektor. Grčka i Cipar zaposlenima u turizmu koji zadovoljavaju određene uvjete osigurali su financijsku potporu, dok je Španjolska uvela oslobođenje od plaćanja 50% socijalnih davanja poslodavcima za određene skupine u turističkom i povezanim sektorima. Uz to, u Španjolskoj je uspostavljen fond u vrijednosti do 10 milijarda EUR kao privremena kapitalna pomoć kroz razne instrumente za tvrtke koje su strateški važne prema svojem gospodarskom ili socijalnom utjecaju ili prema kriterijima sigurnosti, zdravlja, infrastrukture, komunikacija ili pak zbog doprinosa funkcioniranju financijskih tržišta.

Irska je uspostavila programe pomoći u vrijednosti od 200 milijuna EUR za olakšavanje istraživanja i razvoj proizvoda vezanih uz COVID-19, za unaprjeđivanje testiranja i infrastrukture koja pridonosi razvoju tih proizvoda i za podršku proizvodnji proizvoda nužnih za odgovor na pandemiju.

U Češkoj se provodi program „antivirus C“ koji podrazumijeva oslobođenje od socijalnih davanja za male poslodavce, a država

subvencionira i polovinu rate zakupnine koju su poduzetnici platili u razdoblju u kojemu su morali obustaviti rad zbog izvanrednog stanja, uz određene dodatne uvjete.

Na nadnacionalnoj razini neki mehanizmi pomoći gospodarstvu već su aktivirani, a neki su u fazi pripreme. Tu se ističu 100 milijarda eura predviđenih programom SURE s ciljem da se s pomoću zajmova državama članicama osigura prihod zaposlenika i puna zaposlenost unatoč nemogućnosti ili otežanom poslovanju. Nadalje, Europska investicijska banka osigurat će 200 milijarda eura za jamstva na zajmove poduzetnicima, s posebnim naglaskom na male i srednje poduzetnike. Također, preko Europskoga stabilizacijskog mehanizma bit će dostupno 240 milijarda eura državama europodručja, u iznosu koji odgovara do 2% BDP-a države članice na kraju 2019. godine, a taj se iznos može koristiti za potrebe zdravstvene zaštite i podmirenje troškova vezanih uz liječenje i prevenciju pandemije. Uspostavljen je i poseban kratkoročni Fond za oporavak u vrijednosti od 750 milijarda EUR, čija će sredstva biti distribuirana razmjerno stupnju pogođenosti pandemijom. Budući da je Republika Hrvatska zbog ovisnosti o turizmu i uslužnim djelatnostima među teže pogođenim članicama, očekuje se da će iznos stavljen na raspolaganje premašivati 10 milijarda eura.

Konačno, EU je povećao fleksibilnost korištenja sredstava iz strukturnih fondova EU-a tako da države članice mogu prenijeti sredstva između različitih fondova i područja kako bi se postiglo njihovo optimalno iskorištenje u okolnostima pandemije.

Tablica 1. Pregled makrobonitetnih mjera po zemljama članicama Europske unije, u Islandu i Norveškoj

	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	ES	FI	FR	GR	HR	HU	IE	IS	IT	LT	LU	LV	MT	NL	NO	PL	PT	RO	SE	SI	SK	UK					
Zaštitni sloj kapitala i likvidnosti																																			
ZS (ok)	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•			
ZS (pck) u primjeni (%)	0	0	0,50	0	0,50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,25	0	0	0	1,00	0	0	0	0	0	0	1,00	0				
ZS (pck) u najavi (%)																		0,50																	
ZS (gsv)					•			•									•					•										•			
ZS (osv)	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•			
ZS (ssr)	•		•	•	•		•	•		•		•	•	•	•	•						•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•			
Omjeri likvidnosti													•																						
Limiti za prudencijske omjere																																			
DSTI	•			•	•			•			•			•				•		•					•								•		
LTD																																			
LTI					•										•																			•	
LTV	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	
Amortizacija kredita																																			
Dospjeće kredita	•							•																											
Ostale mjere																																			
Stup 2		•		•																	•														
Ponderi rizika		•						•					•						•																•
LGD																																			
Testiranje osjetljivosti/otpornosti na stres																																			
Ostalo	•		•	•	•								•																						•

Napomena: Navedene su mjere koje su u skladu s Uredbom (EU) br. 575/2013 o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva (CRF) te Direktivom 2013/36/EU o pristupanju djelatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicijskim društvima (CRD IV). Popis kratica s objašnjenjima nalazi se na kraju publikacije. Zelenom bojom označene su mjere koje su dodane ili promijenjene u odnosu na prethodnu verziju tablice. Svijetlocrvenom bojom označene su mjere koje su zemlje otpustile kao odgovor na krizu izazvanu pandemijom koronavirusa.

Isključenje od odgovornosti: informacije dostupne HNB-u

Izvori: ESRB; HNB; notifikacije središnjih banaka i mrežne stranice središnjih banaka zaključno s danom 22. rujna 2020.

Za detaljnije podatke vidi: https://www.esrb.europa.eu/national_policy/html/index.en.html i <https://www.esrb.europa.eu/home/coronavirus/html/index.en.html>.

Tablica 2. Provedba makrobonitetne politike i pregled makrobonitetnih mjera u Hrvatskoj

Mjera	Primarni cilj	Godina uvođenja	Opis	Temelj za standardne mjere u pravu Unije	Datum aktivacije	Učestalost revizije
Makrobonitetne mjere koje je provodio HNB prije uvođenja CRD-a IV						
Prije uvođenja CRD-a IV HNB se koristio različitim mjerama makroprudencijalne prirode od kojih su najvažnije navedene i opisane u: a) Galac, T. i Kraft, E. (2011.): http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-5772 b) Vujčić, B. i Dumčić, M. (2016.): https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap86i.pdf						
Makrobonitetne mjere predviđene CRD-om IV i CRR-om koje provodi tijelo nadležno za provedbu makrobonitetne politike						
ZS (ok)	Rast kredita i zaduženosti u skladu s Preporukom ESRB/2013/1	2014.	Rano uvođenje: na razini od 2,5%	CRD, čl. 160. (6.)	1. 1. 2014.	Diskrecijska odluka
		2015.	Mala i srednja investicijska društva izuzeta iz obveze održavanja zaštitnog sloja za očuvanje kapitala	CRD, čl. 129. (2.)	17. 7. 2015.	Diskrecijska odluka
ZS (pck)	Rast kredita i zaduženosti u skladu s Preporukom ESRB/2013/1 i provedbom Preporuke ESRB/2014/1	2015.	Stopa ZS (pck) 0%	CRD, čl. 136.	1. 1. 2016.	Tromjesečno
		2015.	Mala i srednja investicijska društva izuzeta iz obveze održavanja protucikličkoga zaštitnog sloja kapitala	CRD, čl. 130. (2.)	17. 7. 2015.	Diskrecijska odluka
ZS (osv)	Ograničiti sistemski učinak neusklađenih poticaja radi smanjenja moralnog hazarda u skladu s Preporukom ESRB/2013/1	2015.	31. 12. 2019. preispitivanjem je utvrđeno sedam OSV-a s odgovarajućim stopama zaštitnog sloja kapitala: 2,0% za OSV: Zagrebačka banka d.d., Zagreb, Privredna banka Zagreb d.d., Zagreb, Erste&Steiermärkische Bank d.d., Rijeka, Raiffeisenbank Austria d.d., Zagreb, OTP banka Hrvatska d.d., Split, 1,0% za OSV: Addiko Bank d.d., Zagreb; 0,5% za OSV: Hrvatska poštanska banka d.d., Zagreb.	CRD, čl. 131.	1. 2. 2016.	Jednom godišnje
ZS (ssr)	Rast kredita i zaduženosti u skladu s Preporukom ESRB/2013/1	2014.	Dvije stope ZS (ssr) (1,5% i 3%) primijenjene su na dvije podgrupe banaka (tržišni udio < 5%, tržišni udio ≥ 5%). Primijenjeno na sve izloženosti.	CRD, čl. 133.	19. 5. 2014.	Jednom godišnje
		2017.	Visina dviju stopa ZS (ssr) (1,5% i 3%) i primjena na sve izloženosti ostaju nepromijenjene. Odlukom (NN, br. 78/2017.) izmijenjen je način utvrđivanja dviju podgrupa na koje se ZS (ssr) primjenjuje. Podgrupe se utvrđuju izračunom pokazatelja prosječnoga trogodišnjeg udjela imovine kreditne institucije ili grupe kreditnih institucija u ukupnoj imovini nacionalnoga financijskog sektora (pokazatelj < 5%, pokazatelj ≥ 5%).	CRD, čl. 133.	17. 8. 2017.	Najmanje jednom u dvije godine
Ponderi rizika za izloženosti osigurane hipotekom na stambenim nekretninama	Rast kredita i zaduženosti u skladu s Preporukom ESRB/2013/1	2014.	Strože definiranje stambenih nekretnina za primjenu povlaštenih pondera rizika (npr. vlasnik ne može imati više od dvije stambene nekretnine, izuzimaju se kuće za odmor, potreba uvođenja kategorije stambenih objekata u kojima stanuju vlasnici ili najmoprimci)	CRR, čl. 124., 125.	1. 1. 2014.	Diskrecijska odluka
Ponderi rizika za izloženosti osigurane hipotekom na poslovnim nekretninama	Smanjenje i sprječavanje pretjerane ročne neusklađenosti i tržišne nelikvidnosti u skladu s Preporukom ESRB/2013/1	2014.	HNB je izdao preporuku bankama (pravno neobvezujuća mjera) o izbjegavanju uporabe pondera rizika od 50% za izloženosti osigurane poslovnim nekretninama u uvjetima niske tržišne likvidnosti.	CRR, čl. 124., 126.	1. 1. 2014.	Diskrecijska odluka
		2016.	Odluka o višim ponderima rizika za izloženosti osigurane hipotekom na poslovnim nekretninama; ponder rizika 100% (zamjenjuje preporuku HNB-a iz 2014., odnosno efektivno je povećan s 50%)	CRR, čl. 124., 126.	1. 7. 2016.	Diskrecijska odluka
Ostale mjere i aktivnosti politike koje provode tijela nadležna za makrobonitetnu politiku, a koje su važne za tu politiku						
Zaštita i podizanje svijesti potrošača	Podizanje svijesti i kreditne sposobnosti dužnika u skladu s Preporukom ESRB/2011/1	2013.	Odluka o sadržaju i obliku u kojem se potrošaču daju informacije prije ugovaranja pojedine bankovne usluge (kreditne institucije obvezne su obavještavati klijente o promjenama kamatnih stopa i valutnom riziku)		1. 1. 2013.	Diskrecijska odluka
		2013.	Izmjena odluke od 1. siječnja 2013. (kreditne institucije bile su obvezne pružati i informacije o povijesnim oscilacijama valute u kojoj je nominiran kredit ili valute uz koju je kredit vezan u odnosu na domaću valutu u proteklih 12 i 60 mjeseci)		1. 7. 2013.	Diskrecijska odluka
Informativna lista ponude potrošačima s ciljem zaštite i podizanja svijesti potrošača	Podizanje svijesti dužnika u skladu s Preporukom ESRB/2011/1 i poticanje cjenovne konkurencije u bankovnom sustavu	2017.	Informativna lista ponude kredita potrošačima, dostupna na mrežnim stranicama HNB-a, donosi sustavan i pretraživ pregled podataka o uvjetima pod kojima banke odobravaju kredite. Informativnom su listom standardne informacije dostupne potrošaču proširene informacijama o kamatnim stopama.		14. 9. 2017.	Diskrecijska odluka
Zaštita i podizanje svijesti potrošača	Pitanja financijske stabilnosti povezana s razinom svijesti dužnika o rizicima	2016.	HNB daje čvrste preporuke (javno) dužnicima da pažljivo analiziraju dostupne informacije i dokumentaciju o ponuđenim proizvodima i uslugama prije donošenja konačne odluke, kao što je običaj i u slučaju bilo kojega drugog ugovora.		1. 9. 2016.	Diskrecijska odluka
Preporuka za ublažavanje kamatnoga i kamatno induciranoga kreditnog rizika	Ublažavanje kamatnog rizika u sektoru kućanstava i kamatno induciranoga kreditnog rizika u portfeljima banaka i poticanje konkurencije proizvodima u bankovnom sustavu	2017.	HNB donosi Preporuku za ublažavanje kamatnoga i kamatno induciranoga kreditnog rizika pri dugoročnom kreditiranju potrošača kojom se kreditnim institucijama koje pružaju usluge kreditiranja potrošača preporučuje da svoju paletu kreditnih proizvoda prošire kreditima s fiksnom kamatnom stopom, uz minimiziranje popratnih troškova za potrošače.		26. 9. 2017.	Diskrecijska odluka
Dodatni kriteriji za procjenu kreditne sposobnosti potrošača pri odobravanju stambenih potrošačkih kredita	Upravljanje kreditnim rizicima kod stambenih potrošačkih kredita u skladu sa Smjernicom EBA-e o procjeni kreditne sposobnosti (EBA/GL/2015/11) te Smjernicom EBA-e o provođenju postupka naplate dospjelih neplaćenih obveza i ovršnog postupka (EBA/GL/2015/12)	2017.	HNB donosi Odluku o dodatnim kriterijima za procjenu kreditne sposobnosti potrošača te provođenju postupka naplate dospjelih neplaćenih obveza i dobrovoljne namire čiji su obveznici primjene kreditne institucije koje posluju u RH		1. 1. 2018.	Diskrecijska odluka
Preporuka o postupanju pri odobravanju nestambenih kredita potrošačima	Pitanja financijske stabilnosti zbog kreditnog rizika u portfeljima stambenih kredita banaka i zaštita potrošača od prekomjernog zaduživanja	2019.	HNB donosi Preporuku o postupanju pri odobravanju nestambenih kredita potrošačima kojom se svim kreditnim institucijama koje pružaju usluge kreditiranja potrošača u Republici Hrvatskoj preporučuje da za sve nestambene kredite potrošačima s izvornim rokom dospijea jednakim ili većim od 60 mjeseci pri utvrđivanju kreditne sposobnosti potrošača uzimaju u obzir minimalne životne troškove koji ne mogu biti manji od iznosa propisanog zakonom kojim se regulira iznos dijela plaće zaštićenog od ovrhe.		28. 2. 2019.	Diskrecijska odluka

Mjera	Primarni cilj	Godina uvođenja	Opis	Temelj za standardne mjere u pravu Unije	Datum aktivacije	Učestalost revizije
Odluka o prikupljanju podataka o uvjetima kreditiranja potrošača	Stvaranje analitičke podloge za praćenje sistemskog i kreditnog rizika i kalibraciju mjera usmjerenih na korisnike kredita te ispunjavanje zahtjeva iz preporuka ESRB-a o zatvaranju praznina u podacima o nekretninama (ESRB/2016/14 i ESRB/2019/3)	2020.	Odlukom se uvodi novi izvještajni sustav, kojim se predviđa mjesečno prikupljanje pojedinačnih podataka o svim novoodobrenim kreditima potrošačima na razini kreditne partije te godišnje prikupljanje podataka o stanjima svih kredita potrošačima na razini kreditne partije. Prikupljeni podaci služit će za analizu i redovito praćenje sistemskog rizika, praćenje kreditnog rizika, kalibraciju makrobonitetnih mjera i po potrebi praćenje postupaka kreditnih institucija kojima su izrečene mjere.		2. 4. 2020.	Diskrecijska odluka
Ostale mjere čiji su efekti od makrobonitetne važnosti						
Izmjene i dopune Zakona o potrošačkom kreditiranju	Pitanja financijske stabilnosti zbog kamatnoga i valutnog rizika	2013.	Za utvrđivanje kamatne stope definirani su fiksni i promjenjivi parametri, čime se ograničuje učinak aprecijacije tečaja na stambene kredite na najviše 20%.		1. 12. 2013.	Diskrecijska odluka
Izmjene i dopune Zakona o potrošačkom kreditiranju	Pitanja financijske stabilnosti zbog kamatnoga i valutnog rizika	2014.	Banke su obvezne obavještavati svoje klijente o tečajnom i kamatnom riziku u pisanom obliku.		1. 1. 2014.	Diskrecijska odluka
Izmjene i dopune Zakona o potrošačkom kreditiranju	Pitanja financijske stabilnosti zbog valutnog rizika	2015.	Zamrzavanje tečaja CHF/HRK na 6,39		1. 1. 2015.	Diskrecijska odluka
Izmjene i dopune Zakona o potrošačkom kreditiranju	Pitanja financijske stabilnosti zbog valutnog rizika	2015.	Konverzija kredita u švicarskim francima		1. 9. 2015.	Diskrecijska odluka
Zakon o stambenom potrošačkom kreditiranju	Pitanja financijske stabilnosti zbog kamatnoga i valutnog rizika	2017.	Za utvrđivanje promjenjive kamatne stope definirana je struktura kamatne stope kroz referentne promjenjive parametre i fiksni dio stope; za stambene potrošačke kredite u stranoj valuti klijentima je dana mogućnost jednokratne konverzije kredita iz valute u kojoj je kredit nominiran ili za koju je vezan u alternativnu valutu bez dodatnih troškova.		20. 10. 2017.	Diskrecijska odluka
Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kreditnim institucijama	Ispunjavanje uvjeta za ulazak u blisku suradnju s ESB-om i pravna podloga za uvođenje zakonski obvezujućih mjera usmjerenih na korisnike kredita	2020.	Detaljnije razradene ovlasti HNB-a u donošenju i provedbi makrobonitetnih mjera među kojima se prvi put izričito navode i mjere usmjerene na korisnike kredita. ESB-u je omogućeno izdavati instrukcije HNB-u ako ocijeni da hrvatska makrobonitetna mjera koja se zasniva na harmoniziranoj europskoj regulativi, a usmjerena je prema kreditnim institucijama, nije dovoljno stroga.		15. 4. 2020. (Neke odredbe stupaju na snagu početkom primjene bliške suradnje s ESB-om.)	Diskrecijska odluka

Napomena: Popis kratice s objašnjenjima nalazi se na kraju publikacije.
Izvor: HNB

Pojmovnik

Financijska stabilnost je stanje koje se očituje u nesmetanom i učinkovitom funkcioniranju ukupnoga financijskog sustava u procesima alokacije financijskih resursa, procjene i upravljanja rizicima te izvršavanja plaćanja, kao i u otpornosti financijskog sustava na iznenadne šokove te pridonosenju dugoročno održivome gospodarskom rastu.

Sistemski rizik definira se kao rizik nastupanja događaja koji kroz različite kanale mogu onemogućiti obavljanje financijskih usluga ili rezultirati snažnim porastom njihovih cijena i ugroziti neometano poslovanje većeg dijela financijskog sustava, a stoga negativno djelovati i na realnu gospodarsku aktivnost.

Ranjivost u kontekstu financijske stabilnosti označuje strukturalna obilježja, odnosno slabosti domaćega gospodarstva koje ga mogu činiti manje otpornim na moguće šokove i pojačavati negativne posljedice tih šokova. U publikaciji se analiziraju *rizici* povezani s događajima ili kretanjima čija materijalizacija može rezultirati narušavanjem financijske

stabilnosti. Primjerice, zbog visokih omjera javnog i inozemnog duga i BDP-a te visokih potreba za njegovim (re)financiranjem, Hrvatska je vrlo ranjiva s obzirom na moguće promjene financijskih uvjeta i izložena je rizicima promjene kamatnih stopa ili tečaja.

Mjere makroprudencijalne politike podrazumijevaju primjenu instrumenata ekonomske politike, a ovisno o specifičnostima rizika i obilježjima njegove materijalizacije mogu biti standardne mjere makroprudencijalne politike. Osim toga, mjere monetarne, mikroprudencijalne, fiskalne i drugih politika mogu se također, ako je to potrebno, upotrebljavati u makroprudencijalne svrhe. Isto tako, s obzirom na to da unatoč određenim pravilnostima evolucija sistemskog rizika i njegove posljedice mogu biti teško predvidive u svim svojim manifestacijama, uspješno očuvanje financijske stabilnosti ne zahtijeva samo međuinstitucionalnu suradnju u području njihove koordinacije, već po potrebi i oblikovanje dodatnih mjera i pristupa.

Popis kratica

- b.b. bazni bodovi
- BDP bruto domaći proizvod
- BiH Bosna i Hercegovina
- br. broj
- CHF švicarski franak
- CRD IV Direktiva 2013/36/EU o pristupanju djelatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicijskim društvima
- CRR Uredba (EU) br. 575/2013 o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva
- čl. članak
- d.d. dioničko društvo
- DSTI pokrivenost otplata duga prihodima (engl. *debt-service-to-income ratio*)
- EBA Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo
- EBITDA poslovna dobit prije kamata, poreza i amortizacije
- EGP Europski gospodarski prostor
- ESB Europska središnja banka
- ESMA Europsko nadzorno tijelo za vrijednosne papire i tržišta kapitala
- ESRB Europski odbor za sistemske rizike
- EU Europska unija
- Fed američka središnja banka (engl. *Federal Reserve System*)
- FOMC Federalni odbor za otvoreno tržište (engl. *Federal Open Market Committee*)
- Hanfa Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga
- HNB Hrvatska narodna banka

- HRK kuna
- IRB interni rejting-sustav
- LGD ponderi rizika i gubitak zbog nastanka statusa neispunjavanja obveza (engl. *loss-given-default*)
- LTD pokrivenost kredita depozitima (engl. *loan-to-deposit ratio*)
- LTI pokrivenost kredita prihodima (engl. *loan-to-income ratio*)
- LTV pokrivenost kredita vrijednošću kolaterala (engl. *loan-to-value ratio*)
- mlrd. milijarda
- NBB središnja banka Belgije
- NN Narodne novine
- npr. na primjer
- OSV ostale sistemski važne (kreditne institucije)
- SAD Sjedinjene Američke Države
- SIE Srednja i Istočna Europa
- st. stavak
- tr. tromjesečje
- ZS (gsv) zaštitni sloj za globalne sistemski važne institucije (engl. *global systemically important institution buffer*)
- ZS (ok) zaštitni sloj za očuvanje kapitala (engl. *capital conservation buffer*)
- ZS (osv) zaštitni sloj za ostale sistemski važne institucije (engl. *other systemically important institutions buffer*)
- ZS (pck) protuciklički zaštitni sloj (engl. *countercyclical capital buffer*)
- ZS (ssr) zaštitni sloj za strukturni sistemski rizik (engl. *structural systemic risk buffer*)

Dvoslovne oznake za zemlje

- AT Austrija
- BE Belgija
- BG Bugarska
- CY Cipar
- CZ Češka
- DE Njemačka
- DK Danska
- EE Estonija
- ES Španjolska
- FI Finska
- FR Francuska
- GR Grčka
- HR Hrvatska
- HU Madžarska
- IE Irska
- IS Island

IT Italija
LT Litva
LU Luksemburg
LV Letonija
MT Malta
NL Nizozemska
NO Norveška
PL Poljska
PT Portugal
RO Rumunjska
SE Švedska
SI Slovenija
SK Slovačka
UK Ujedinjena Kraljevina

